JIDIR
วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY INNOVATION REVIEW
ปีที่ 9 ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม 2569 Vol. 9 No. 5 September – October 2026

การพัฒนานโยบายกีฬาตามหลักอิทธิบาท 4

DEVELOPMENT OF SPORTS POLICY BASED ON IDDHIPADA 4

รัฐพล ไผ่งาม*
Ratthapol Phaingam*
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
*Corresponding Author E-mail: ratthapol99@gmail.com
Received June 27, 2026; Revised August 5, 2026; Accepted August 26, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายกีฬาและการพัฒนานโยบายกีฬา ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนานโยบายกีฬา และนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนานโยบายกีฬาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา วิชาการ งานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า นโยบายกีฬาเป็นนโยบายสาธารณะที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาวะ ทุนมนุษย์ และขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนานโยบายกีฬาที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การกำกับติดตาม และการประเมินผล โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล ขณะเดียวกัน หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถประยุกต์ใช้เป็นกลไกส่งเสริมแรงจูงใจ ความมุ่งมั่น ความรับผิดชอบ ความเอาใจใส่ และการปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เมื่อนำมาบูรณาการกับกระบวนการนโยบายกีฬา จะช่วยยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน พัฒนาศักยภาพของนักกีฬา บุคลากรและองค์กรกีฬา ตลอดจนเสริมสร้างความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในการบริหารงานด้านกีฬา นอกจากนี้ ผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ความรู้ในรูปแบบการพัฒนานโยบายกีฬาเชิงพุทธ ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาท 4 กับกระบวนการพัฒนานโยบายกีฬา อันนำไปสู่นโยบายที่ตั้งอยู่บนหลักคุณธรรม มุ่งประโยชน์สาธารณะ ตอบสนองความต้องการของประชาชน และสนับสนุนการพัฒนาสังคมอย่างสมดุลและยั่งยืน

คำสำคัญ: นโยบายกีฬา, อิทธิบาท 4, นโยบายสาธารณะ

Abstract

This academic article aims to examine the concepts of sports policy and sports policy development, investigate Buddhist principles appropriate for sports policy development, and propose an approach to integrating the Iddhipada IV, or the Four Bases of Success, into sports policy development in accordance with the Thai social context. The study draws upon books, textbooks, research studies, academic articles, and official documents published by relevant government agencies. The collected information was analyzed and synthesized through content analysis. The findings indicate that sports policy is an important public policy

instrument for improving quality of life, promoting public health, developing human capital, and strengthening national competitiveness. Effective sports policy development requires a systematic process encompassing policy formulation, implementation, monitoring, and evaluation, while encouraging stakeholder participation based on the principles of good governance. The Iddhipada IV, consisting of Chanda (aspiration), Viriya (perseverance), Citta (dedication), and Vimamsa (critical reflection), can be applied to promote motivation, commitment, responsibility, attentiveness, and continuous improvement. When integrated into the sports policy process, these principles can enhance administrative effectiveness, encourage public participation, develop the competencies of athletes, sports personnel, and sports organizations, and strengthen transparency and good governance in sports administration. In addition, the article synthesizes a Buddhist Sport Policy Development Model, which illustrates the relationship between the Iddhipada IV and the sports policy development process. The model demonstrates that integrating Buddhist principles into policy formulation, implementation, monitoring, and evaluation can contribute to ethical and publicly oriented sports policies that respond to citizens' needs, improve organizational capacity, promote better quality of life, and support balanced and sustainable social development.
Keywords: Sports Policy, Iddhipada 4, Public Policy

บทนำ

การกีฬาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคน สังคม และประเทศ ทั้งในมิติด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ การศึกษา และการสร้างทุนทางสังคม ปัจจุบันรัฐบาลไทยได้กำหนดให้การกีฬาเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาประเทศ โดยแผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2566–2570) กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “กีฬาพัฒนาคน สังคม และเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจไทย” พร้อมมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนออกกำลังกายและเล่นกีฬาอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาศักยภาพนักกีฬา และยกระดับอุตสาหกรรมกีฬาให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล ทั้งนี้ การกีฬามิได้เป็นเพียงกิจกรรมนันทนาการหรือการแข่งขันเพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เสริมสร้างสุขภาวะ วินัย ความสามัคคี และคุณธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น นโยบายกีฬาจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนควบคู่กับการพัฒนาความเป็นเลิศทางกีฬา เพื่อให้การกีฬาเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมและประเทศอย่างยั่งยืน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566)

นโยบายกีฬาของประเทศไทยมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องภายใต้บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยการกำหนดนโยบายด้านกีฬาของรัฐได้รับอิทธิพลจากนโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์ชาติ และเป้าหมายในการสร้างความเป็นเลิศทางกีฬา อย่างไรก็ตาม การพัฒนากีฬาในอดีตมักให้ความสำคัญกับการแข่งขันและความสำเร็จของนักกีฬาเป็นหลัก ขณะที่การพัฒนาคน คุณธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่ได้รับความสำคัญอย่างเพียงพอ (ชาลิสา คำสวัสดิ์ และธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560) ปัญหาดังกล่าวปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมจากผลการติดตามแผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ซึ่งพบว่า ในปี พ.ศ. 2564 ประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไปที่ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอมีเพียงร้อยละ 39.18 ขณะที่เด็กและเยาวชนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสมรรถภาพทางกายมีร้อยละ 70.43 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 และยังต่ำกว่าเป้าหมายอย่างต่อเนื่องตลอดช่วง พ.ศ. 2560–2564 นอกจากนี้ จำนวนบุคลากรกีฬาที่ได้มาตรฐานลดลงร้อยละ 56.17 ในปี พ.ศ. 2563 และมีชนิดกีฬาที่ได้รับการพัฒนามาตรฐานการเก็บตัวฝึกซ้อมในรูปแบบศูนย์

ฝึกกีฬาแห่งชาติเพียง 8 จากเป้าหมาย 10 ชนิดกีฬา สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงการพัฒนานักกีฬาและบุคลากรกีฬาอย่างต่อเนื่องยังเป็นประเด็นที่ต้องเร่งแก้ไข (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566)

แม้ว่าการพัฒนากีฬาของไทยจะมีความก้าวหน้าในหลายด้าน แต่การเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดความท้าทายต่อการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายกีฬา ทั้งปัญหาจริยธรรมทางกีฬา การขาดน้ำใจนักกีฬา การใช้ความรุนแรงในการแข่งขัน การมุ่งผลสัมฤทธิ์หรือชัยชนะมากกว่าการพัฒนาคน ตลอดจนปัญหาความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรกีฬา ปัญหาเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนานโยบายกีฬาไม่อาจมุ่งเน้นเฉพาะโครงสร้าง งบประมาณ หรือประสิทธิภาพการบริหารจัดการเท่านั้น แต่จำเป็นต้องพัฒนาคุณธรรม ความรับผิดชอบ และแรงจูงใจภายในของนักกีฬา บุคลากร ผู้บริหาร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควบคู่กันไป (ศักดิ์ชัย ธิตะจารี และคณะ, 2566) สำหรับประเทศไทยซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมจึงมีความเหมาะสมในฐานะกรอบคุณธรรมที่ช่วยเชื่อมโยงประสิทธิภาพของกระบวนการนโยบายกับการพัฒนามนุษย์ โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 (สำ.ม. 19/1179/287) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งมุ่งสร้างแรงจูงใจ ความเพียร ความรับผิดชอบ และการใช้ปัญญาตรวจสอบปรับปรุงการดำเนินงาน อันสอดคล้องกับความจำเป็นในการพัฒนานโยบายกีฬาของไทยให้มีทั้งประสิทธิภาพ คุณธรรม และความยั่งยืน

จากการทบทวนงานศึกษาที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิชาการที่ผ่านมาโดยส่วนใหญ่มุ่งศึกษานโยบายกีฬาของรัฐบาล การบริหารจัดการองค์กรกีฬา การพัฒนากีฬาเพื่อความเป็นเลิศ และการยกระดับศักยภาพของนักกีฬาและบุคลากรกีฬา ขณะที่การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมมักเน้นการพัฒนาบุคคลหรือการบริหารองค์กรเป็นสำคัญ แต่ยังขาดการสังเคราะห์หลักอิทธิบาท 4 ให้เชื่อมโยงกับกระบวนการพัฒนานโยบายกีฬาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การกำกับติดตาม และการประเมินผล รวมถึงยังไม่มีกรอบการพัฒนานโยบายกีฬาเชิงพุทธที่อธิบายกลไกและผลลัพธ์ของการบูรณาการดังกล่าวอย่างชัดเจน ช่องว่างทางวิชาการนี้จึงนำไปสู่บทความวิชาการเรื่องการพัฒนานโยบายกีฬาตามหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งมุ่งศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายกีฬาและการพัฒนานโยบายกีฬา ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม และนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนานโยบายกีฬาให้มุ่งประโยชน์สาธารณะ สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และนำไปสู่การพัฒนาการกีฬาอย่างสมดุลและยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายกีฬาและการพัฒนานโยบายกีฬา

นโยบายสาธารณะเป็นแนวทางหรือกรอบการดำเนินงานที่ภาครัฐกำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหา ตอบสนองความต้องการของประชาชน และขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ โดยอาศัยกระบวนการตัดสินใจที่มีเป้าหมายชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง วรเดช จันทรศร (2559) อธิบายว่า นโยบายสาธารณะมิได้หมายถึงเพียงการประกาศเจตนารมณ์ของรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการดำเนินการหรือการไม่ดำเนินการของรัฐต่อประเด็นสาธารณะ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนและสังคมโดยรวม ขณะที่ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ (2554) เห็นว่า นโยบายสาธารณะเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการจัดสรรทรัพยากร สร้างความเป็นธรรม และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านกระบวนการบริหารภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนานโยบายสาธารณะจึงต้องอาศัยการวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินนโยบายสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

นโยบายกีฬาเป็นนโยบายสาธารณะด้านหนึ่งที่มุ่งพัฒนาการกีฬา การออกกำลังกาย และกิจกรรมทางกายของประชาชน ตลอดจนส่งเสริมศักยภาพนักกีฬา องค์กรกีฬา และอุตสาหกรรมกีฬาของประเทศให้เติบโตอย่างยั่งยืน แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2566–2570) ได้กำหนดให้การกีฬาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคน สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมกีฬา การพัฒนากีฬาเพื่อความเป็นเลิศ การส่งเสริมกีฬาอาชีพ และการบริหารจัดการด้านกีฬาอย่างมีธรรมาภิบาล (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า นโยบายกีฬาในปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่เพียงการสร้างความสำเร็จจากการแข่งขันกีฬาเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาวะ การสร้างความสามัคคี และการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศ อันสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

การพัฒนานโยบายกีฬาเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตามวงจรของนโยบายสาธารณะ ประกอบด้วย การกำหนดประเด็นปัญหา การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจเชิงนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล โดยแต่ละขั้นตอนมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันและส่งผลต่อประสิทธิผลของนโยบายโดยรวม วรเดช จันทรศร (2559) อธิบายว่า ความสำเร็จของนโยบายมิได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของการกำหนดนโยบายเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับศักยภาพของหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ความร่วมมือของภาคีเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อนนโยบาย ขณะเดียวกัน ได้เสนอว่าการบริหารภาครัฐยุคใหม่ควรยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เน้นความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และการประเมินผลจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งหลักการดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารนโยบายกีฬาเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2553)

การขับเคลื่อนนโยบายกีฬาให้บรรลุเป้าหมายจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของหลายภาคส่วน โดยเฉพาะการกีฬาแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา สมาคมกีฬา ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งล้วนมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย สนับสนุนทรัพยากร ถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติ และติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ได้กำหนดให้ทุกภาคส่วนร่วมบูรณาการการทำงานบนพื้นฐานของธรรมาภิบาล นวัตกรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้การพัฒนาการกีฬาเกิดประโยชน์ต่อทุกช่วงวัยและทุกพื้นที่ของประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) ดังนั้น การพัฒนานโยบายกีฬาที่มีประสิทธิภาพจึงมิใช่เพียงการกำหนดแผนงานหรือโครงการเท่านั้น แต่ต้องอาศัยกระบวนการบริหารนโยบายที่เป็นระบบ มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และความต้องการของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

จากการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและการพัฒนานโยบายกีฬา พบว่า การกำหนดนโยบายกีฬาในปัจจุบันมิได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาศักยภาพด้านการแข่งขันหรือการสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาชนในทุกมิติ ทั้งด้านสุขภาพ คุณภาพชีวิต การสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงกิจกรรมทางกีฬา และการเสริมสร้างทุนทางสังคมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การพัฒนานโยบายกีฬาจึงควรอาศัยหลักการบริหารภาครัฐที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และองค์กรกีฬา ควบคู่กับการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการ เพื่อให้การดำเนินนโยบายเกิดความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาการกีฬาอย่างสมดุลและยั่งยืนตามเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566)

โดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายกีฬาและการพัฒนานโยบายกีฬาแสดงให้เห็นว่า นโยบายกีฬาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายสาธารณะที่มุ่งสร้างประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศผ่านกระบวนการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ความสำเร็จของนโยบายมิได้ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของหน่วยงานภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว หากแต่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กันไป เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของการพัฒนาคนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม จึงเห็นได้ว่า การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนานโยบายกีฬาเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถเสริมสร้างคุณค่าและเพิ่มประสิทธิผลของนโยบายได้อย่างเหมาะสม

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนานโยบายกีฬา

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยที่มีบทบาทในการพัฒนามนุษย์และสังคมมาอย่างยาวนาน หลักธรรมคำสอนมิได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนาจิตใจของปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากยังสามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร การพัฒนาสังคม และการกำหนดนโยบายสาธารณะได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากการกำหนดนโยบายสาธารณะมิใช่เพียงกระบวนการทางเทคนิคหรือการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ แต่ยังเกี่ยวข้องกับค่านิยม แนวคิด เป้าหมาย และการตัดสินใจเลือกแนวทางที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนและสังคมโดยรวม Howlett et al. (2020) อธิบายว่า กระบวนการนโยบายสาธารณะเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โครงสร้างสถาบัน และแนวคิดที่ใช้กำหนดทิศทางของนโยบาย หลักพุทธธรรมจึงสามารถนำมาใช้เป็นกรอบคุณค่าในการกำกับเป้าหมายและพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการนโยบายให้มุ่งประโยชน์สาธารณะได้ สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2557) ที่อธิบายว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการพัฒนามนุษย์ที่มุ่งสร้างความสมดุลทั้งด้านความคิด พฤติกรรม และปัญญา ดังนั้น การพัฒนานโยบายกีฬาในปัจจุบันจึงมิได้ต้องการเพียงประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเท่านั้น แต่ยังจำเป็นต้องอาศัยหลักคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

ในบรรดาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อิทธิบาท 4 (สำ.ม. 19/1179/287) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ถือเป็นหลักธรรมที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนานโยบายกีฬา เนื่องจากเป็นหลักแห่งความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยฉันทะ หมายถึง ความพอใจหรือความรักในสิ่งที่ปฏิบัติ เป็นแรงจูงใจภายในที่ทำให้บุคคลมุ่งมั่นสร้างสรรค์งานให้บรรลุเป้าหมาย วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ความอดทน และความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง จิตตะ หมายถึง การเอาใจใส่ มีสมาธิ และรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ส่วนวิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณา วิเคราะห์ ตรวจสอบ และปรับปรุงการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557) เมื่อพิจารณาตามแนวคิดวงจรนโยบายสาธารณะของ Howlett et al. (2020) องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 สามารถเชื่อมโยงกับกระบวนการนโยบายได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ฉันทะสัมพันธ์กับการกำหนดประเด็นปัญหา วิสัยทัศน์ และเป้าหมายของนโยบายที่มุ่งประโยชน์สาธารณะ วิริยะสัมพันธ์กับการตัดสินใจและการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จิตตะสัมพันธ์กับความรับผิดชอบ การประสานงาน และการกำกับติดตามการดำเนินงาน ส่วนวิมังสาสัมพันธ์กับการประเมินผล การเรียนรู้ และการปรับปรุงนโยบายบนพื้นฐานของข้อมูลและเหตุผล

การเชื่อมโยงหลักอิทธิบาท 4 กับทฤษฎีนโยบายสาธารณะยังช่วยให้สามารถอธิบายกระบวนการพัฒนานโยบายกีฬาได้มากกว่าการนำหลักธรรมมาใช้กำกับพฤติกรรมของบุคคลเพียงอย่างเดียว Dunn (2018) เสนอว่า การวิเคราะห์นโยบายต้องครอบคลุมการจัดโครงสร้างปัญหา การคาดการณ์ผลลัพธ์ การเสนอทางเลือก การติดตามผล และการประเมินผลการดำเนินนโยบาย แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับอิทธิบาท 4 โดยฉันทะช่วยกำหนดเจตจำนงและเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ วิริยะช่วยผลักดันทางเลือกเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ จิตตะช่วยให้ผู้รับผิดชอบติดตามและเอาใจใส่ต่อผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และวิมังสาช่วยส่งเสริมการวิเคราะห์ผลลัพธ์และปรับปรุงนโยบายจากหลักฐานเชิงประจักษ์ ขณะเดียวกัน Sabatier & Weible (2014) ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการนโยบายเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงนโยบาย กลุ่มผลประโยชน์ สถาบัน และระบบความเชื่อที่แตกต่างกัน อิทธิบาท 4 จึงสามารถทำหน้าที่เป็นกรอบคุณธรรมและกรอบพฤติกรรมสำหรับสร้างเป้าหมายร่วม ความเพียรในการขับเคลื่อนนโยบาย ความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ และการเรียนรู้ร่วมกันของภาคีเครือข่ายด้านกีฬา ซึ่งช่วยลดข้อจำกัดจากความขัดแย้งและความไม่ต่อเนื่องของกระบวนการนโยบาย

สำหรับการพัฒนานโยบายกีฬา อิทธิบาท 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกช่วงของกระบวนการนโยบาย ตั้งแต่การกำหนดนโยบายที่ยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นศูนย์กลาง การสร้างทางเลือกที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน การขับเคลื่อนนโยบายผ่านความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสร้างความรับผิดชอบและความมุ่งมั่นของบุคลากรด้านกีฬา ตลอดจนการติดตามและประเมินผลเพื่อปรับปรุงนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ งานวิจัยของจิรัตติกาล สุขสิงห์ (2565) พบว่า การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ช่วยเสริมสร้างความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานของบุคลากรผ่านองค์ประกอบทั้ง 4 ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร ดังนั้น อิทธิบาท 4 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมสำหรับการพัฒนาตนเองเท่านั้น แต่สามารถประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดนโยบายสาธารณะ เพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติงาน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการกีฬาได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุป หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนานโยบายกีฬา เนื่องจากครอบคลุมทั้งด้านแรงจูงใจ ความเพียร ความรับผิดชอบ และการใช้ปัญญาพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เมื่อนำมาเชื่อมโยงกับทฤษฎีนโยบายสาธารณะ องค์ประกอบทั้ง 4 สามารถใช้เป็นกลไกสนับสนุนกระบวนการนโยบาย ตั้งแต่การกำหนดปัญหาและเป้าหมาย การพัฒนาทางเลือก การตัดสินใจและนำนโยบายไปปฏิบัติ การกำกับติดตาม ตลอดจนการประเมินผลและการเรียนรู้เชิงนโยบาย การบูรณาการดังกล่าวจึงมิใช่เพียงการนำหลักธรรมมาใช้เป็นกรอบคุณธรรมในการบริหาร แต่เป็นการเชื่อมโยงคุณค่าทางพระพุทธศาสนาเข้ากับโครงสร้าง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนานโยบายกีฬามีความเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ โปร่งใส เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนานโยบายกีฬา

การพัฒนานโยบายกีฬาในปัจจุบันจำเป็นต้องคำนึงถึงทั้งประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณค่าของมนุษย์ควบคู่กัน เนื่องจากการกีฬามิได้เป็นเพียงกิจกรรมเพื่อการแข่งขันหรือการสร้างความเป็นเลิศเท่านั้น หากยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสุขภาวะ คุณภาพชีวิต ความสามัคคี และทุนทางสังคมของประเทศ ดังนั้น การกำหนดนโยบายกีฬาจึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ในบริบทดังกล่าว หลักอิทธิบาท 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบคุณธรรมและกลไกในการขับเคลื่อน

นโยบายกีฬาได้อย่างเหมาะสม เพราะเป็นหลักแห่งความสำเร็จที่ส่งเสริมแรงจูงใจ ความเพียร ความรับผิดชอบ และการเรียนรู้ปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการนโยบายสาธารณะที่ให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2562; วรเดช จันทรศร, 2559; Howlett et al., 2020)

การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 กับการพัฒนานโยบายกีฬาสามารถดำเนินการได้ตลอดกระบวนการนโยบายสาธารณะ โดยเริ่มจากฉันทะ ซึ่งสะท้อนถึงเจตจำนงและแรงจูงใจในการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายของนโยบายที่ยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นศูนย์กลาง วิริยะเป็นพลังในการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง แม้ต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร หรือการประสานงานระหว่างหน่วยงาน จิตตะช่วยเสริมสร้างความรับผิดชอบ ความเอาใจใส่ และการกำกับติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ส่วนวิมังสาเป็นการใช้ข้อมูล เหตุผล และผลการประเมินมาวิเคราะห์และปรับปรุงนโยบายให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง การเชื่อมโยงดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Dunn (2018) ที่เน้นการกำหนดปัญหา การพัฒนาทางเลือก การติดตาม และการประเมินผลนโยบายบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนของนโยบาย หลักอิทธิบาท 4 และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การบูรณาการขั้นตอนการพัฒนานโยบายกีฬากับหลักอิทธิบาท 4

ขั้นตอนการพัฒนานโยบายกีฬา	หลักอิทธิบาท 4 ที่นำมาบูรณาการ	ลักษณะการบูรณาการ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ
การกำหนดนโยบาย	ฉันทะและวิมังสา	สร้างเจตจำนงในการแก้ไขปัญหาด้านกีฬา กำหนดวิสัยทัศน์ที่มุ่งประโยชน์สาธารณะ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาทางเลือกเชิงนโยบาย	นโยบายมีเป้าหมายชัดเจน สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
การนำนโยบายไปปฏิบัติ	วิริยะและจิตตะ	ขับเคลื่อนแผนงานอย่างต่อเนื่อง สร้างความรับผิดชอบแก่ผู้ปฏิบัติงาน และประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรกีฬา และประชาชน	การดำเนินนโยบายมีความต่อเนื่อง ลดช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ และเกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วน
การกำกับติดตาม	จิตตะและวิมังสา	เอาใจใส่ต่อผลการดำเนินงาน ติดตามตัวชี้วัด วิเคราะห์ปัญหา และเปิดเผยข้อมูลให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้	การบริหารงานมีความโปร่งใส ตรวจพบปัญหาได้รวดเร็ว และสามารถแก้ไขการดำเนินงานได้ทันสถานการณ์

ตารางที่ 1 การบูรณาการขั้นตอนการพัฒนานโยบายกีฬากับหลักอิทธิบาท 4 (ต่อ)

ขั้นตอนการพัฒนานโยบายกีฬา	หลักอิทธิบาท 4 ที่นำมาบูรณาการ	ลักษณะการบูรณาการ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ
การประเมินผลและปรับปรุงนโยบาย	วิมังสาและฉันทะ	ประเมินผลลัพธ์จากข้อมูลเชิงประจักษ์ ทบทวนความสำเร็จและข้อจำกัด และปรับเป้าหมายหรือวิธีดำเนินงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชน	เกิดการเรียนรู้เชิงนโยบาย นโยบายสามารถปรับตัวได้ และมีความยั่งยืนในระยะยาว

นอกจากการยกระดับประสิทธิภาพของกระบวนการนโยบายแล้ว หลักอิทธิบาท 4 ยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการกีฬา ทั้งนักกีฬา ผู้ฝึกสอน ผู้ตัดสิน ผู้บริหาร และบุคลากรขององค์กรกีฬา โดยฉันทะช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความรักในการพัฒนาตนเอง วิริยะส่งเสริมความมุ่งมั่นและความอดทนต่อการฝึกซ้อมและการปฏิบัติงาน จิตตะช่วยให้เกิดความรับผิดชอบและความละเอียดรอบคอบในการทำหน้าที่ ส่วนวิมังสาช่วยให้บุคลากรสามารถวิเคราะห์ปัญหา พัฒนานวัตกรรม และปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อบุคลากรทุกระดับยึดหลักดังกล่าวเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ย่อมส่งผลให้องค์กรกีฬามีวัฒนธรรมการทำงานเชิงคุณธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสามารถสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติที่มุ่งยกระดับการบริหารจัดการกีฬาให้มีมาตรฐานและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566)

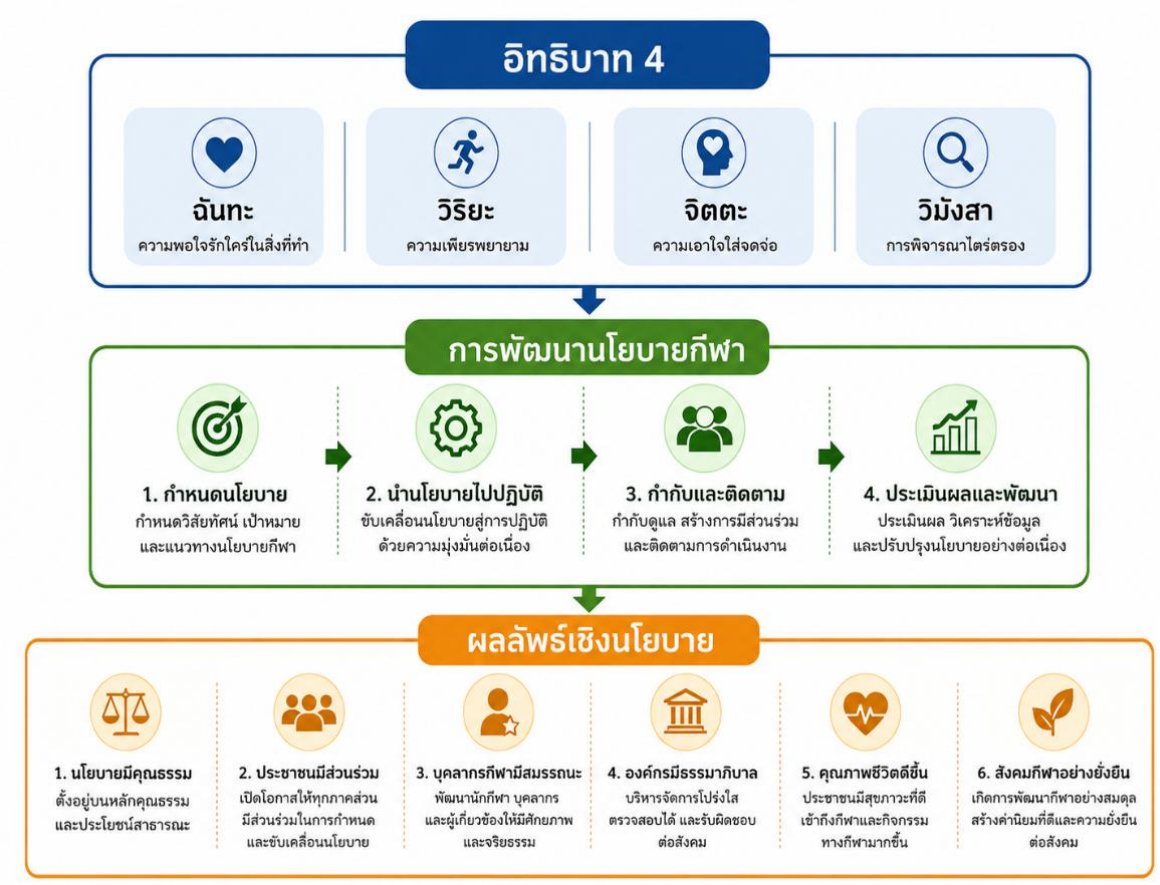
ข้อเสนอของผู้เขียนมีความสอดคล้องกับจิรัตติกาล สุขสิงห์ (2565) ในประเด็นที่ว่า หลักอิทธิบาท 4 สามารถส่งเสริมแรงจูงใจ ความรับผิดชอบ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และผลสัมฤทธิ์ขององค์กรได้ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับ Howlett et al. (2020) ในด้านการพิจารณานโยบายเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยหลายขั้นตอน และสอดคล้องกับ Dunn (2018) ในด้านการใช้ข้อมูลและการประเมินผลเพื่อพัฒนาทางเลือกเชิงนโยบาย นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงกับแนวคิดของ Sabatier & Weible (2014) ซึ่งให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้แสดงนโยบาย เครือข่าย ความเชื่อ และความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของผู้เขียนมีความแตกต่างจากงานที่ผ่านมา เนื่องจากงานของจิรัตติกาล สุขสิงห์ (2565) มุ่งประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในระดับบุคคลและการบริหารองค์กรเป็นสำคัญ ขณะที่ข้อเสนอในบทความนี้ยกระดับหลักอิทธิบาท 4 ให้เป็นกรอบวิเคราะห์ในระดับกระบวนการนโยบาย โดยเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การกำกับติดตาม และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ จึงเป็นการผสานมิติด้านคุณธรรมของผู้เกี่ยวข้องเข้ากับโครงสร้างและกลไกของนโยบายสาธารณะในบริบทการกีฬาของประเทศไทย

สรุป การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับการพัฒนานโยบายกีฬาเป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างความสมบูรณ์ของการบริหารนโยบายทั้งในด้านคุณธรรมและประสิทธิภาพการดำเนินงาน องค์ประกอบทั้ง 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถนำมาใช้ได้ตลอดกระบวนการนโยบาย ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย การขับเคลื่อนนโยบาย การกำกับติดตาม ไปจนถึงการประเมินผลและปรับปรุงนโยบายอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การบริหารนโยบายกีฬามีความโปร่งใส เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม และมุ่งประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันยังช่วยพัฒนานักกีฬา บุคลากร และองค์กรกีฬาให้มีแรงจูงใจ ความรับผิดชอบ และความสามารถในการเรียนรู้จากผลการดำเนินงาน อันนำไปสู่การยกระดับธรรมาภิบาลทางการกีฬา การสร้าง

คุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชน และการพัฒนาสังคมอย่างสมดุลและยั่งยืน ดังนั้น หลักอิทธิบาท 4 จึงมิได้เป็นเพียงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หากสามารถประยุกต์ใช้เป็นกลไกเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาการกีฬาของประเทศไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ การพัฒนานโยบายกีฬา และหลักอิทธิบาท 4 ผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบการพัฒนานโยบายกีฬาเชิงพุทธ เพื่ออธิบายกลไกการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการพัฒนานโยบายกีฬาอย่างเป็นระบบ ดังแสดงในภาพที่ 1 ความใหม่ขององค์ความรู้นี้อยู่ที่การมิได้ใช้อิทธิบาท 4 เป็นเพียงหลักคุณธรรมสำหรับพัฒนาบุคคลหรือเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารองค์กรเท่านั้น แต่ยกระดับหลักธรรมดังกล่าวให้เป็นกลไกเชิงนโยบายที่เชื่อมโยงกับการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การกำกับติดตาม และการประเมินผล โดยผสานมิติด้านคุณธรรมของผู้เกี่ยวข้องเข้ากับโครงสร้างและกระบวนการนโยบายสาธารณะด้านกีฬา ดังแสดงในภาพที่ 1



ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนานโยบายกีฬาเชิงพุทธ

องค์ความรู้ดังกล่าวมีสาระสำคัญว่า อิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ทำหน้าที่เป็นกลไกภายในในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนานโยบายกีฬา โดยฉันทะเป็นแรงจูงใจในการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายของนโยบายที่มุ่งประโยชน์สาธารณะ วิริยะเป็นพลังในการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จิตตะช่วยสร้างความรับผิดชอบ ความเอาใจใส่ และการมีส่วนร่วมของบุคลากร

และภาคีเครือข่าย ส่วนวิมังสาเป็นกลไกในการติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงนโยบายบนพื้นฐานของข้อมูลและเหตุผล การบูรณาการดังกล่าวทำให้กระบวนการนโยบายมิได้ดำเนินไปตามขั้นตอนทางการบริหารเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีหลักคุณธรรมกำกับเจตจำนง พฤติกรรม และการตัดสินใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับ เมื่อเปรียบเทียบกับองค์ความรู้เดิม พบว่า งานของจิรัตติกาล สุขสิงห์ (2565) มุ่งอธิบายการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 เพื่อสร้างแรงจูงใจ พัฒนาบุคลากร และเพิ่มประสิทธิผลขององค์กรเป็นสำคัญ ขณะที่แนวคิดของ Howlett et al. (2020); Dunn (2018) รวมถึง Sabatier & Weible (2014) มุ่งอธิบายขั้นตอน การวิเคราะห์ผู้แสดง และเครือข่ายในกระบวนการนโยบายสาธารณะ แต่ยังมิได้เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรมโดยตรง รูปแบบที่ผู้เขียนเสนอจึงแตกต่างจากสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยนำจุดแข็งของทั้งสองแนวคิดมาผสานกัน กล่าวคือ ใช้ทฤษฎีนโยบายสาธารณะเป็นโครงสร้างภายนอกของการดำเนินงาน และใช้อิทธิบาท 4 เป็นกลไกภายในที่กำกับแรงจูงใจ ความเพียร ความรับผิดชอบ และการเรียนรู้เชิงนโยบาย

ดังนั้น เมื่อบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับกระบวนการนโยบายกีฬา จะก่อให้เกิดผลลัพธ์สำคัญ ได้แก่ นโยบายกีฬาที่ตั้งอยู่บนหลักคุณธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน การยกระดับสมรรถนะของนักกีฬา บุคลากรและองค์กรกีฬา การเสริมสร้างธรรมาภิบาล และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน องค์ความรู้นี้จึงเสนอความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างหลักธรรม กระบวนการนโยบาย และผลลัพธ์สาธารณะ ซึ่งช่วยขยายการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 จากระดับบุคคลและองค์กรไปสู่ระดับนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะนโยบายกีฬาที่ต้องอาศัยทั้งประสิทธิภาพการบริหาร คุณธรรมของผู้ปฏิบัติ และความร่วมมือของทุกภาคส่วน อันจะนำไปสู่การพัฒนาการกีฬาและสังคมอย่างสมดุลและยั่งยืน

สรุป

นโยบายกีฬาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายสาธารณะที่มีบทบาทต่อการพัฒนาสุขภาพ คุณภาพชีวิต ทุนมนุษย์ และความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนานโยบายกีฬาให้เกิดผลอย่างแท้จริงจึงต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การกำกับติดตาม และการประเมินผล ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรกีฬา และประชาชน หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถนำมาใช้เป็นกลไกภายในของกระบวนการนโยบาย โดยช่วยสร้างเป้าหมายที่มุ่งประโยชน์สาธารณะ ผลักดันการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เสริมสร้างความรับผิดชอบ และส่งเสริมการเรียนรู้จากข้อมูลและผลการประเมิน องค์ความรู้ที่ผู้เขียนเสนอจึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรม กระบวนการนโยบาย และผลลัพธ์สาธารณะ เพื่อยกระดับการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 จากระดับบุคคลและองค์กรไปสู่ระดับนโยบายกีฬาอย่างเป็นระบบ

ในเชิงนโยบาย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาสามารถนำรูปแบบการพัฒนานโยบายกีฬาเชิงพุทธไปใช้เป็นกรอบกำหนดทิศทางและตัวชี้วัดของแผนพัฒนาการกีฬา โดยใช้ฉันทะในการกำหนดเป้าหมายที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน ใช้วิริยะในการสร้างความต่อเนื่องของแผนงานและงบประมาณ ใช้จิตตะในการกำกับความรับผิดชอบของหน่วยงาน และใช้วิมังสาในการประเมินผลจากข้อมูลเชิงประจักษ์ ส่วนการกีฬาแห่งประเทศไทยสามารถประยุกต์โมเดลกับการพัฒนานักกีฬา ผู้ฝึกสอน ผู้ตัดสิน และองค์กรกีฬา ตั้งแต่การวางระบบพัฒนาศักยภาพ การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดตามผลการแข่งขันและการบริหารงบประมาณ ไปจนถึงการทบทวนและปรับปรุงโครงการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ทั้งยังสามารถใช้โมเดลเป็นแนวทางสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ โปร่งใส และตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับการขับเคลื่อนนโยบายกีฬาที่ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายภาคส่วนและการบริหารงานบนพื้นฐานของธรรมาภิบาล สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานกีฬาระดับพื้นที่ สามารถนำโมเดลไปใช้ในการสำรวจความ

ต้องการด้านกีฬาของประชาชน กำหนดแผนกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และกลุ่มเปราะบาง ตลอดจนสนับสนุนสนามกีฬา พื้นที่ออกกำลังกาย และเครือข่ายกีฬาชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การเสนอปัญหา การออกแบบกิจกรรม การดำเนินงาน และการประเมินผล ทั้งนี้ ควรกำหนดตัวชี้วัดที่สะท้อนทั้งจำนวนผู้เข้าร่วม ความต่อเนื่องของกิจกรรม การเข้าถึงอย่างเท่าเทียม สุขภาวะของประชาชน และความโปร่งใสในการใช้ทรัพยากร การนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้จึงไม่ควรหยุดอยู่ที่การอบรมหลักธรรมแก่บุคลากรเท่านั้น แต่ต้องแปลงอิทธิบาท 4 ให้เป็นแนวปฏิบัติ ตัวชี้วัด และกลไกการติดตามที่ชัดเจน เพื่อให้นโยบายกีฬาเกิดผลต่อประชาชนและนำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างสมดุลและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2566 – 2570). กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

จิรัตติกาล สุขสิงห์. (2565). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ของบุคลากรในองค์กร. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 5(1), 211–219.

ชาลิสา คำสวัสดิ์ และธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2560). นโยบายด้านการกีฬาของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย พ.ศ. 2540–2544. ใน การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 12 ปีการศึกษา 2560 (น. 1058–1063). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรเดช จันทรศร. (2559). ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

ศักดิ์ชัย ธิตะจารี และคณะ. (2566). การพัฒนาการกีฬาแห่งประเทศไทยตามยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเป็นเลิศกีฬาอาชีพของไทย และอุตสาหกรรมการกีฬาของประเทศ. วารสารรัฐศาสตร์รอบรู้และสหวิทยาการ, 6(1), 67–82.

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2554). นโยบายสาธารณะ : แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2553). ชุดเครื่องมือการเรียนรู้ด้วยตนเอง: การบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management). สืบค้นเมื่อ 26 มิถุนายน 2569 จากhttps://shorturl.asia/hp3njz.

Dunn, W. N. (2018). Public Policy Analysis: An Integrated Approach (6th ed.). New York: Routledge.

Howlett, M. et al. (2020). Studying public policy: Principles and processes (4th ed.). Don Mills, Ontario: Oxford University Press.

Sabatier, P. A. & Weible, C. M. (Eds.). (2014). Theories of the policy process (3rd ed.). Boulder, CO: Westview Press.